

## *Saf Aklın Eleştirisi*'nde Önsözler ve İşlevleri

### *Prefaces and Their Functions in Critique of Pure Reason*

TAŞKINER KETENCİ

*Mersin University*

Received: 13.12.15 | Accepted: 03.02.16

**Abstract:** Kant didn't write out only a epistemological book with Critique of the Pure Reason which virtually wholly rerouted the history of philosophy. CPR accomplishes the epistemological ground work of the Philosophy of Enlightenment. On this ground, Kant indicates the ethical perspective of Enlightenment. Preface to First Edition of CPR mostly purposes to attract attention to book. For this reason it does not have a higher-up technical style. On the contrary Preface to Second Edition write out under the confidence of first edition. In this respect, it has a more technical style. At the same time it indicates all of the most important subjects of CPR. Especially Copernican Revolution, logic, the ground of certainty of apriori natural science and explicit allusions to the ethical intension of CPR renders this preface a model of book.

**Keywords:** *Critique of Pure Reason*, Copernican revolution, epistemology, preface, ethics.



### Kitabın Kısa Tarihi

Kant saf aklın “olanaklarını ve sınırlarını” (Kant 1998: BIII-) araştırdığı *Saf Aklın Eleştirisi*’nde (SAE) deney bilgisinin ve genel olarak bilimsel bilginin temelleri için olduğu kadar felsefi düşünüm için de yeni ölçütler geliştirir. Kant’ın bir mektubunda (M. Herz’e yazdığı 11. Mayıs 1781 tarihli mektup, Aktaran, Höffe 2004:18) “metafizik’in metafiziği” olarak andığı bu kitabında geliştirdiği ölçütler bugün de geçerliliğini korumaktadırlar. *Schopenhauer’in SAE için “Avrupa’da yazılmış en önemli kitap” ya da; Charles S. Pierce’in “benim felsefedeki anne sütümdür”* demesinin ardında yatan da bu nokta olsa gerek. SAE bir üniversite ders kitabından fazlası hatta “Yeni Çağ Batı kültürünün” temel metnidir. Sık sık dile getirildiği gibi SAE gerçekten de ‘modern felsefenin temel kitaplarından’ biridir (Baumgartner 1988, Höffe 2004, Geier 2009). Mohr ve Willaschek SAE için “Kant’ın *Saf Aklın Eleştirisi* Alman dilinin en önemli felsefe eseridir. ... Bu eser Fichte, Schelling ve Hegel’in Alman İdealizmi üzerinden felsefenin gelişimini günümüze kadar belirlemiştir” demektedirler (Mohr ve Willaschek 2008:6).

Kant 1770 yılında *De mundi Sensibilis Atque Intelligibilis Forma et Principiis (Duyusal ve Akılsal Dünyanın Biçimleri ve İlkeleri)* başlıklı profesörlük sunumunu yapar. Kant bu sunum sonrasında birkaç ay içinde bitirmeyi vaat ettiği aklın ve duyusalığın sınırlarını konu edinen bir kitap tasarısından söz eder. Ama Kant profesörlük takdim konuşmasından sonra geçen yıllar boyunca neredeyse hiçbir şey yayınlamaz. Kısa süre içerisinde bitirmeyi vaat ettiği kitap yıllar sonra bile hala ortada yoktur. 1778 yılında “Yükselen Çizgiye Göre Özgeçmişler” başlıklı bir hiciv romanı yayınlanır. 1779’da kitabın ikinci cildi de yayınlanır. Kitapta hicvedilen, en basit kolları bile karmakarışık anlatan profesörün Kant olduğu apaçık bellidir. Böylelikle on yıldır hiçbir şey yayınlamayan 55 yaşındaki Profesör Kant, artık gerçekte neler başarabileceğini kanıtlamaya mecburdur. 1780 sonbaharında el yazması tamamlanır. Kitap 1781 yılı Mayıs ayında Leipzig’de düzenlenen fuara yetiştirilir. Kitap, Kant’ın SAE profesörlük sunumuyla başlayan ve yaklaşık 10 yıl süren neredeyse hiçbir şey yayınladığı “suskunluk” dönemi akademide alay konusu olmaya başlamışken yayınlanmıştır. On yıl boyunca yayın yapmamanın mahcubiyeti de böylece kalıcı olarak giderilir.



SAE'nin adı aslında kitabın oluşum süreciyle bağlantılı olarak olgunlaşır. Kant'ın profesörlük tezinin sunumuyla (21 Ağustos 1770) başlayan ve kitabın yayınlandığı 1781 yılına dek süren SAE'nin yazılma-kurulma süreci içerisinde kitabın adı birkaç kez değişmiştir. Kant öğrencisi Herz'e 7 Haziran 1771 yılında yazdığı bir mektupta üzerinde çalıştığı kitabın adını "Duyusallığın ve Aklın Sınırları" (Die Grenzen der Sinnlichkeit und Vernunft) dile getirir. 1772 yılında yine Herz'e yazdığı bir mektupta çalışmasından "Kritik der Reinen Vernunft" olarak söz eder. (Bkz: <https://korpora.zim.uni-duisburg-essen.de/kant/briefe/67.html>)

Kant, 16 Ağustos 1783 yılında Alman Aydınlanmasının önde gelen isimlerinden Moses Mendelssohn'a yazdığı bir mektupta kitabından şöyle söz eder: 'En azından 12 yıl süren düşünmenin ürününe aşağı yukarı 3-4 ay içerisinde (zaman ne kadar hızlı geçiyor), içeriğe büyük bir dikkat göstererek, ama okurun kolay anlamasına çok daha az dikkat ederek, yayına hazır hale getirdim.' (<http://www.korpora.org/kant/briefe/206.html>). Kant'ın yayına hazır hale getirmek sözüyle ne kast ettiği burada ortaya çıkıyor: yıllar içinde biriken ve hep aynı sorunsal etrafında dönüp duran onlarca metnin bir araya getirilmesi. Kitabın yayınlanmaya karar verilmesiyle matbaaya teslimi arasında geçen 3-4 ayda Kant bu notları bir araya getirir.

SAE'nin oluşum süreci aslında Kant'ın da kendisini inşa sürecidir. Kant 1765 yılında Lambert'e yazdığı bir mektupta - "bazı devrimler"den, yıllar içinde felsefi düşüncelerinin hemen bütün alanlarda tersyüz olduğundan söz eder<sup>1</sup>. Bu oluşum tarihi SAE'nin kimi bölümlerinde kolayca görülebilir. SAE belirli sorunların çözümünde çok sayıda ve farklı denemenin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle saf anlama yetisi kavramlarının transendental dedüksiyonunda böylesi pek çok deneme söz konusu-

<sup>1</sup> "Ich habe verschiedene Jahre hindurch meine philosophische Erwägungen auf alle erdenkliche Seiten gekehrt, und bin nach so mancherley Umkippungen, bey welchen ich jederzeit die Quellen des Irrthums oder der Einsicht in der Art des Verfahrens suchte, endlich dahin gelangt, daß ich mich der Methode versichert halte, die man beobachten muß, wenn man demjenigen Blendwerk des Wissens entgegen will, was da macht, daß man alle Augenblicke glaubt zur Entscheidung gelangt zu seyn, aber eben so oft seinen Weg wieder zurücknehmen muß, und woraus auch die zerstörende Uneinigkeit der vermeinten Philosophen entspringt; weil gar kein gemeines Richtmaas da ist ihre Bemühungen einstimmig zu machen. Seit dieser Zeit sehe ich ieselmal aus der Natur einer ieder vor mir liegenden Untersuchung, was ich wissen muß um die Auflösung einer besondern Frage zu leisten, und welcher Grad der Erkenntnis aus demienigen bestimmt ist, was gegeben worden, so, daß zwar das Urtheil ofters eingeschränkter, aber auch bestimmter und sicherer wird, als gemeiniglich geschieht". (Vurgu bana aittir. Y.N)



dur. Bu nedenle bu bölüm ikinci baskıda yeniden kaleme alınmıştır. SAE'nin ilk baskısı 1781 yılında yayınlanır. . Bu denemelerin ilk baskı için kısa bir zamanda bir araya getirilmesi okuru, dilsel ve içeriğe ilişkin engeller, tekrarlar, sıçrayışlarla hatta çelişkilerle karşı karşıya bırakır. Bu açıdan bakıldığında SAE'nin özellikle birinci baskısı (1781) tam bir bütünlük içerisinde kaleme alınmış bir eser değildir. Söz gelişi Paton birinci baskıya bakarak “yama işi kuram” (The Patchwork Theory) nitelemesini yakıştırdığı bu esere (Paton 1951:42).1787 yılında ise ikinci baskı yapılır. Literatürde 1781 baskısı “A”, 1789 baskısı ise “B” olarak işaretlenir. Kant 1787 baskısında kitabın kimi bölümlerini önemli ölçüde değiştirir. Ama bu değişiklikler kitabın ele aldığı sorunsala ilişkin değil, düşüncelerin daha açık bir şekilde ifade edilmesine ilişkindir

Birinci baskı ile ikinci baskı arasındaki sürenin bu kadar uzun olmasının arkasında kitabın bu çetrefil yapısının da etkisi vardır. Kant'ın kitabını okuması için gönderdiği Mendelssohn ancak iki yıl sonra Kant'a bir cevap yazar ve kitabı şöyle değerlendirir: “Saf Aklın Eleştirisi kitabınız aynı zamanda sağlığın da ölçüsüdür. Gücümü toplamakla ne zaman övünsem, bu sinir usaresini tüketen esere el atmaya cesaret ediyorum ve bu hayatım içerisinde tamamını aklımdan geçirebileceğim umudunu kaybetmiş değilim” (Mektup 213, aktaran Geier 2009:144). Bu düşünceler yalnızca Kant'ın çağında özgü değildir. Buroker (2006) kitabının hemen ilk paragrafında şunları söyler: “Kant felsefe tarihinin en büyük filozoflarından biridir. Ama ne yazık ki, o iyi bir yazar değildir ve eseri [SAE] okumak için oldukça karmaşıktır” (Buroker 2006:1).

### Kitabın Adı

“Saf Aklın Eleştirisi”nin adında geçen “saf” (rein-pure) sözcüğü son derece özel bir anlamda kullanılmıştır. Kemp Smith “saf” teriminin tam olarak “apriori”ye karşılık geldiğini düşünür (Kemp Smith 1918:1). Negatif anlamda bakılacak olursa, sözcük, her türlü deney malzemesinden, duyuşal deneyimden tümüyle bağımsız olma anlamına gelir<sup>2</sup>. Pozitif anlamda ise, “saf” sözcüğü kaynağını aklın kendisinde bulan yargıları imler.

Kitabın adında geçen “akıl” (Vernunft-reason) sözcüğü ise temel ola-

<sup>2</sup> Benzeri bir bağlamın ilk örneklerinden biri Platon'un Phaidon diyalogunda bulunabilir. Bkz Phaidon 66E vd.



rak üç farklı anlamda kullanılır: **a)** Akıl ilkin duyu bilgisine dair bütün apriori öğelerin kaynağı anlamına gelir. Akıl sözcüğü bu anlamda duyusalılık (Sinnlichkeit) ve anlama yetisindeki (Verstand) apriori öğeleri imler. Kant “akıl” (Vernunft), sözcüğünü sık sık anlama yetisi (Verstand) ile eş anlamlı olarak kullanır. Bu anlamda insan zihni iki yetiye ayrılır: Duyusalılık (Sinnlichkeit) ve Kendiliğindenlik (Spontanität)<sup>3</sup>. **b)** Aklın ikinci anlamı kısaca metafiziği olanaklı kılan yeti olmasında yatar. Anlama yetisi kategorilerin kaynağıdır, akıl ise Tanrı, Evren ve Ruh “ide”lerinin kaynağı, ideleri yaratan, belirli bir anlamda insanı insan yapan yetidir. Bu ikinci anlamda akıl, aynı zamanda ahlaksallığın da temelini oluşturur<sup>4</sup>. **c)** Akıl sözcüğünün üçüncü kullanım bağlamı ise anlama yetisi ve aklın birlikte oluşturduğu sistemin bütünüdür. Bu sistemde duyusalılık ve anlama yetisinin bağlantısını sağlayan imgelem (Einbildungskraft) ve anlama yetisi ile aklın bağlantısını sağlayan “yargıgücü” (Urteilkraft) de yer alır. Bu son anlamdaki akıl (Vernunft) zihin (Mind) sözcüğünün karşılığıdır.

“Eleştiri” (Kritik-Critique) İngilizce’den Alman düşünce dünyasına girmiş bir sözcüktür. Kant bu sözcüğü Almanca’da ilk kullananlardan birisidir ve muhtemelen en sevdiği şairlerden biri olan Pope’tan almış olmalıdır. Kant kendi çağını bir “eleştiri çağı” olarak adlandırır. Ancak bu yakıştırmalara bakarak kitabın bütününde belirli bir bilgi, varlık ve hatta bir etik öğretisi bulunmadığını düşünmek de yanıltıcı olur. Kant bu varlık ve bilgi öğretisine bütün kitap boyunca sadık kalır (Kemp Smith, 1918:1). SAE’nde “eleştiri”, sözcüğün günümüzde taşıdığı anlamdan farklı bir içeriktedir. Eleştiri “olanak” ve “sınır” araştırması anlamındadır.

### Kitabın Çağı

Kant’ı SAE’ni aleme almaya götüren nedenler yalnızca akademik de-

<sup>3</sup> Kemp Smith’in doğru bir şekilde saptadığı gibi, Kant özellikle ilk baskının ilk sayfalarında (A I-II) Akıl sözcüğünü hiç de kendisinden beklenmeyecek bir şekilde neredeyse “rastgele” kullanır.

<sup>4</sup> Bu bağlamda Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi’ndeki ünlü ifadeye bakılacak olursa, aklın insandaki asli işlev iyi istemeyi var etmektir. Bkz: “Akıl, istemeye nesnelere ve bütün gereksinimlerimizin (ki onları kısmen artırır bile) karşılanmasına ilişkin emin bir biçimde rehberlik etmeğe yeterince uygun olmadığından, —bu amaca yaratılıştan olan doğal içgüdü çok daha emin bir biçimde götürürdü—, ama yine de pratik bir yeti, yani i s t e m e y i etkilemesi gereken bir yeti olarak bize verilmiş olduğundan; doğa, yeteneklerini dağıtırken her yerde amaca uygun davrandığına göre, aklın hakiki belirlenimi, başka herhangi bir amaç için a r a ç o l a r a k iyi olan değil, aklın mutlaka gerekli olduğu k e n d i b a ş ı n a iyi bir i s t e m e y i ortaya çıkarmak olmalı” (Kant 2002:11)



ğildir. Kant'ın bu kitabı kaleme almasında çağında gördüğü kimi sorunlar da etkili olmuştur. Kant'ın kitabını çağıyla bağlantılı hale getirmesi, Foucault'un da doğru bir şekilde saptadığı gibi, bir “şimdiki zaman sorusu, güncellik sorusu” sormak demektir (Foucault 2000:163). Kant bu kitabıyla, “Bugün neler olup bitmektedir? Şu anda neler olup bitmektedir? Ve hepimizin kendimizi içinde bulduğumuz ve halen yazmakta olduğumuz şu anı tanımlayan bu “şimdi” nedir?” sorusunu sormaktadır<sup>5</sup> (Foucault 2000:163).

Kant ve öğrencisi Friedrich Victor Leberecht Plessing arasındaki mektuplaşmalarda, Plessing dönemin çok ayrıntılı bir betimlemesini yapar: “Kibar kişilerin arasında hayalperestlik, bâtil inançlar ve ruh çağırıcılığı tüm Avrupa’da yeniden yükseliş halindedir. Prusya veliahdı bir ruh görücünün [Swedenborg Y.N.] etkisi altındadır. Özellikle Cizvitler, insanların yüreklerini zehirlemektedir”. Plessing bu tümcelerden ardından hocası Kant’a şu çağırışı yapar: “Dürüst insan, kaleminizi, akıl ve insanlık davasını çarpıcı bir şeyle yürütmek üzere kullanınız, bunu yapabilecek konumdasınız;” (Aktaran Geier 2009:185).

İsveçli medyum-kâhin Swedenborg’un saçmalıkları SAE’nin kaleme alınmasında etkilidir. Kant SAE ile Swedenborg’un etkisi ile de mücadele etmektedir. Swedenborg, uzak gezegenlerin sakinlerinin ruhlarıyla hayali bir temas kurduğunu, rüyada gezer halde güneş sistemini dolaştığı ve sadece insan biçimli olanları değil, hep birlikte homo maximus’u, kozmik evrensel insanı oluşturan uzak ruhları da ziyaret ettiğini anlattığı kitaplarıyla ün kazanmaya başlamış bir İsveçli’dir. Swedenborg daha sonra, özellikle ölmüş kişilerin ruhlarıyla kurduğu ilişkileri anlattığı kitaplarıyla popüler olmuştur (Geier 2009:102). Kant Swedenborg’un yapıtlarında “temellerindeki her türlü çarpıklık ve ölçsüzlüğüyle üzerinde etkili olan metafiziği yansıtan bir ayna”, sanki metafiziğin bir karikatürünü bulur (Cassirer 1988:52). Geniş halk kitleleri üzerinde etkili olan bu popüler metafizik-karikatür Kant’ı metafiziği bütünüyle “eleştiri” konusu yapmaya, metafiziğin sınırlarını araştırmaya götürür. Swedenborg’un geniş kitle-

<sup>5</sup> Foucault bu düşüncelerini Kant’ın “Aydınlanma nedir? Sorusunun Yanıtlanması” adlı makalesi için dile getirir. Ama bu kısa yazıyı kaleme alan düşünürle Saf Aklın Eleştirisi’ni kaleme alan düşünür aynı kişidir. Foucault’un Aydınlanma Nedir için söyledikleri, öncelikle Saf Aklın Eleştirisi için geçerlidir.



lerde hatta dönemin siyasetinde etkili olan “metafiziği” Kant’ın “dogmatik” sözcüğüyle adlandırdığı metafizikle aynı karakteristiği göstermektedir. Söz gelişi Descartes’in ruhun ölümsüzlüğü hakkındaki düşünceleri ile Swedenborg arasındaki mesafe hiç de uzak değildir.

Kant’a göre metafizik “insanın doğal bir yatkınlığı”nın (Naturanlage) ürünüdür (Kant 1998:B21). Metafizik dünyanın ötesinde bulunan, dünyaya “aşkın” olan nesnelere hakkında “bilgiler” ortaya koyan bir bilim olup olmamasından önce insan türünde “doğal bir yatkınlık” olarak (metaphysica naturalis) vardır (Kant 1998:XXI, Ketenci 2005). Bu nedenle ister en yüksek derecede eğitilmiş olsunlar, isterse de yalnızca gelenek tarafından yetiştirilmiş olsunlar insan türünün tek tek üyeleri tanrıya, öldükten sonra yaşamaya devam edip etmeyeceğine, ... vb. ilişkin doyurucu yanıtlar veremedikleri sorular tarafından rahatsız edilirler (Kant 1998:B22-23). İşte insanın yanıtlayamadığı ama sormaktan geri de durmadığı, böylesi sorulardan oluşan “sonu gelmez çatışmaların savaş alanı” metafiziktir. Metafiziğin içinde bulunduğu bu durum Kant’ı “eğer metafizik bir bilimse, nasıl oluyor da diğer bilimler gibi genel ve sürekli tasvip kazanmıyor? Yok, değilse, nasıl oluyor da bilim kisvesi altında, durmadan böbürlenerek insanın anlama yetisini hiç sönmeyen ama hiç de gerçekleşmeyen umutlarla oyalıyor?” (Kant 1995:3) sorusunu sormaya götürür. Bu sorunun yanıtı da yine metafiziğin insan doğasındaki köklerinde, insanın metafiziğe duyduğu doğal eğilimde saklıdır. Dolayısıyla metafiziğin bir bilim olup olmadığı hakkındaki soru yanıtlanıncaya kadar “bütün metafizikçilere... işten el çektirilmiş” (Kant 1995:27)

Kant SAE’de metafiziğin başlıca konusunu oluşturan Tanrı, ölümsüz ruh ve özgürlük “ideleri”nin öncelikle insan zihninin zorunlulukla ürettiği kavramlar olduğu sonucuna ulaşır. “Bu kavramlar, ...akıl kendi doğası sayesinde ortaya çıkarlar ve zorunlu olarak anlama yetisinin bütün kullanımını ile ilişkilidirler” (Kant 1998:B384). İnsan akılı bu ideleri üretir, çünkü akıl bu idelere “doğanın ötesine geçmek için” gereksinim duyar. Yalnızca deneyin sınırları içinde tutulan kullanılışı, aklın tüm belirlenimini yerine getirmez (Kant 1998:B383). Aklın sadece deney alanında kullanılması yalnızca sonsuza kadar yinelenen sorular demektir (Kant 1995:108). Bilgisel bakımdan insan için eldeki biricik veri bu kavramlardır. Bu kavramların ait oldukları nesnelere insan bilgisi için erim alanının dışındadır.



Kant Swedenborg'un eserlerinde gördüğü metafizik karikatüründen yola çıkarak metafiziğe, kendi deyimiyle bir 'çekidüzen' verirken, aynı zamanda din üzerinden kurulacak bir iktidarın da bilgisel bakımdan temelsiz olduğunu gösterir. Böylece Kant'ın bilgi görüşü Locke ve Hume'un bilgi görüşlerindeki eksikleri gidererek, onların başarmak istedikleri din eleştirisini –bütün bir toplum eleştirisini de içererek– başarmayı amaçlar.

Ne ki Swedenborg ve onun zırvallıklarla dolu eserleri Kant'ı SAE'ni kaleme almaya götüren tek sorun değildir. Kant bir başka şeyden daha yakındır. Böylesi eserler bir yayıncılık başarısı, yayıncılık sektörünün bir aracı olarak süratle basılmakta (Buchmacherei), sığ bir okuma hevesi modasıyla geniş kitleler tarafından okunmakta (Lesesucht) ve bu okunanlardan elde edilen sığ bir ukalalık gitgide yayılmaktadır (Schwärmerei) (Nalbantoğlu 2010).

Kant'ın sorun edindiği kendi çağı, 18. yüzyıl, filozofları tarafından *Aydınlanma Çağı* olarak adlandırılır. Aydınlanma Çağı entelektüellerin eleştiri yoluyla evrenin, toplumun ve insanın ne olduğu hakkında yanlış bilgileri ayıklayarak doğru bilgilere ulaşmak üzere yola koyulmaya karar verdiği bir çağdır. Kant da bu eleştirel iklimin bir parçasıdır. Kant *SAE*'nin birinci baskıya "önsöz"ünde şunları söyler: "Çağımız özellikle, her şeyin kendisine boyun eğmek zorunda kaldığı, bir eleştiri çağıdır. Din kutsallığına, yasalar da görkemliliklerine dayanarak kendilerini, çoğu kez, bu eleştiriden sıyrıp kurtarmak istiyorlar. Ama böylece kendilerine karşı haklı bir kuşku uyandırıyorlar ve aklın, ancak kendisinin özgür ve herkese açık, sınamasından geçenler için kabul ettiği o katıksız saygıya hak kazanmıyorlar" (Kant 1984:47). Kant'ın 1781'de söylediği bu cümlelerin anlamı daha açık bir biçimde 1783'te teolog Johann Friedrich Zöllner'in "Berlinische Monatschrift"de sorduğu "Aydınlanma nedir? sorusuna verdiği yanıtta ortaya çıkar (Kant 1996:3). Kant'a göre *Aydınlanma*, insanların kendi akıllarını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanmalarıyla ortaya çıkar: "kendi aklını kullanmak cesaretine sahip ol! Sözü imdi Aydınlanmanın parolası olmaktadır" (Kant 1984:213). Aydınlanma'ya giden bir çağda yaşayan kişiden beklenen dinsel ve politik konularda eleştirel bir tutum takınabilecek cesareti gösterebilmesidir. Kant –iyimser bir bakışla– toplumun içerisindeki "bağımsız düşünen" (Selbstdenkend) kişilerin bütün bir toplumun bağımsız düşünmesine, yani aydınlanmasına giden





yolu açacaklarına inanır. Bağımsız düşünen insanlar, düşüncelerini basınyayın araçlarıyla kamuoyunun sınamasına açan insanlardır. Dolayısıyla, Kant'ın bağımsız düşünen, aydınlanmış bir toplum tasarımı bir yandan yazan, diğer yandan da bu yazılanları okuyarak, yine yayın yoluyla bu yazılanları değerlendiren bireylerden kurulu bir toplumdur. İşte bu bakış açısı, 1781'de SAE'nde amaçlanan "eleştiri"nin nihai hedefidir.

### Birinci Baskıya Önsöz (1781)

SAE'nin birinci baskıya önsözü felsefe tarihinin en çarpıcı cümlelerinden biriyle başlar: "İnsan akli bilgilerinin bir türünde özel bir kadere sahiptir: Akıl kendi doğasından kaynaklandığı için geri çeviremediği sorular tarafından rahatsız edilir, ama akıl onları yanıtlayamaz da; çünkü bu sorular insan aklının bütün yeteneklerini aşarlar" (Kant 1998:AVII). Bu önermede insanın varlıksal yapısına ilişkin bir saptama dile getirilmektedir. İnsan asli sorular sorabilen, bu sorulara yanıt arayan varlıktır. Hatta bu sorular açısından her insan felsefe yapma olanağına sahiptir. Böylesi sorular sorabilmek, yanıtı da kolayca beraberinde getirmez. Bir tür kısır döngüdür bu durum. Ama "bu sıkıntı verici duruma düşmek aklın kendi suçu (Schuld) değildir." Akıl, insan aklının kendi doğasından kaynaklanmasına rağmen yine de yanıtlayamadığı sorulara yanıt ararken, deney alanında kullandığı ilkelerden yola çıkar. Bu ilkelerle böylesi sorulara yanıt aramak sürekli olarak yeni sorular doğurmaktan başka bir işe yaramaz. Burada sorun, yalnızca sorularda değil, bu sorulara yanıt ararken dayanan ilkelerdedir de aynı zamanda. İlkeler deneyde doğrulansalar da, böylesi sorularla ilişkili hale getirildiklerinde, "olanaklı her türlü deneysel kullanımı aşarlar, ama yine de hiç kuşku uyandırmazlar" (Kant 1998:AVIII). Akli kendi suçu olmayan bu duruma sürükleyen ilkeler, deney bilgisinin sınırlarının ötesinde kullanıldıklarından, deney alanıyla ilişkili herhangi bir sınama ölçütüyle sınanamazlar da. Böylece insan akli kendi doğasından kaynaklanan sorulara yanıt ararken dayandığı ilkeler bakımından sınanamayan, tartışmaların bir türlü karara bağlanamadığı bir alanı var kılar. Kant aklın böylesi sorulara yanıt ararken ortaya çıkan "bitmek tükenmek bilmeyen tartışma alanına" *metafizik* adını verir (Kant 1998:AVIII). Bu bakımdan metafiziğin konumu hiçbir zaman dağın zirvesine ulaştırılamayacak olan "Sisiphos'un taşı"na benzetilebilir.



Kant bu noktada çağında metafiziğin durumuna ilişkin bir saptama yapar: *Metafizik* bir zamanlar “bütün bilimlerin *kraliçesi*” olarak görülmüştür. Ama 18. yüzyılda işler tümüyle değişmiştir. 18. yüzyıl deney çağıdır. Söz gelişi Kant’ın kendisini “dogmatik uyuklama”ından uyandırdığını söylediği Hume metafizik hakkında şunları yazmaktadır: [Kütüphanemizden] Elimize bir cilt, söz gelişi bir dinbilim ya da okul metafiziği kitabı aldığımızda, soralım: İçinde nicelik ve sayı üzerine deneysel akıl yürütmeler mi var? Yok. Peki, olgu sorunu ve varoluş üzerine deneysel akıl yürütmeler O da yok. Atın öyleyse onu ateşe; çünkü İçinde safсата ve kuruntudan başka bir şey olamaz.” (Hume 1976:135).

Çağının metafiziğe bu bakışının yanında Kant farklı bir bakış açısını dillendirir. Metafizik sorular “insan doğası”nın kayıtsız kalamayacağı sorulardır. Kaldı ki, bir şey düşünmek, eninde sonunda metafizik savlara dayanır. Çağın beraberinde getirdiği en önemli felsefi sorun da bu noktada kendini ele verir: “Akla kendini bilme görevi” verilmiştir. Antik Yunan düşüncesinin “kendini bil” sloganı, artık aklın bizzat kendisine yönelik bir çağrıdır. Metafiziğin bilgisel değeri hakkında karar verebilmek için aklın yapısını araştırmak gerekir. Aklın kendini bilmesi görevi Kant’ın dilinde bir mahkeme sahnesidir. Bu mahkemenin mekânı SAE’inden başka bir şey değildir. Böylece Kant, dinden başlayarak yasamaya kadar uzanan bir çizgide her şeyi eleştiren bir çağda, aklın kendisini eleştiri yoluyla nesne edinmeye çalışmaktadır. Ancak aklın kendisini soruşturmayı üstlenen bu mahkemede, savcı da, hâkim de, zanlı da, tanıklar da, hatta kâtip ve mübaşir de hep aynı kişidir: Akıl. Bu mahkeme “akıl yetisini” her türlü deneyimden bağımsız olarak çalışmayı iş edindiği bir alandan başlayarak ele almaktadır. “Eleştiri” ilkin metafiziğin olanaklı olup olmadığına karar verecek, ikinci olarak da, metafiziğin kaynaklarını ve sınırlarını belirleyecektir. Bu mahkeme gücünü “ebedi ve değişmez yasalardan” almaktadır. Eş deyişle Kant’ın düşüncelerinin arka planında, insanın zihinsel yetilerinin insan türü için tarih dışı ve tek biçimli olduğu kabulü yatmaktadır. (Kant 1998.AXI). Bu mahkeme sahnesinde zanlı konumunda oturan aklın avukatı kitaplar ya da felsefi sistemler değildir. Eleştiri şu ya da bu felsefe sistemini değil, “akıl yetisinin her türlü deneyden bağımsız olarak uğruna çaba harcadığı bütün bilgiler bakımından” eleştirisini amaçlamaktadır. Kant bu noktada okuruna, kitabın ilk paragraflarında sözünü ettiği, akli



kendi kendisiyle çatışmaya, yani metafiziğe götüren yanlışları gidereceği umudunu verir. Kant aynı bağlama, SAE'nin "Yöntem Öğretisi" bölümünde tekrar değinir (Kant 1998: A741-B798). Kant "Yöntem Öğretisi"nde SAE'nin mahkeme olduğu düşüncesini daha da keskinleştirir: Eleştirisi aklın bütün çatışmalarının çözüme kavuşturulduğu mahkemedir. Hatta konumu neredeyse Leviathan'a denk bir mahkemedir. "Eleştiri" yoksa, akıl bir doğa durumundadır. Doğa durumu sonuçsuz biteviye savaş alanıdır. Eleştiri ise bu doğal duruma bir "yasa düzeni kazandırır" ve "ebedi barışın güvencesi" olarak "gelecekte bir bilim olarak ortaya çıkabilecek her metafiziğe" meşruiyet kazandırır (1998:B780)<sup>6</sup>.

Kant bu noktada SAE'sinde yaptığı işi özetler: "Aklın sorularından insan aklının yetilerinin yetersizliğine dayanarak kaçmadım; tam aksine, onları ilkeler göre tam olarak birbirinden ayırdım ve aklın onlara ilişkin yanlışlarını keşfettikten sonra, bu soruları akli tam olarak tatmin edecek şekilde çözümlerim." Kant **Bir Büyücünün Hayallerinden** bu yana karşı durduğu Swedenborg'a gönderme de yapmaktadır: "Hiç kuşkusuz bu soruların yanıtları dogmatik bir yobazlığın bilme arzusuna uygun düşmedi; çünkü böyle bir bilme arzusu, benim için anlaşılabilir bir şekilde, büyüden başka bir yolda tatmin edilemez." (Kant 1998:AXIII). Kant Swedenborg'un halka indirmediği, ama geleneksel metafiziğin yüzyıllardır yürüdüğü yolun geniş halk kitlelerine çekici gelebileceğinin farkındadır, işte tam da bu noktada, 19. yüzyılda Max Weber'in kullanacağı bir kavramın ipuçlarını verir. Kant kendisine felsefenin büyüden arındırılması görevini verir. Kant SAE ile "burada çözülmemiş ya da en azından çözümü için bir anahtar sunulmamış tek bir metafizik sorun" kalmadığına emindir. Diğer yandan Kant bütün metafizik sorunları çözüme ulaştırdığı savının ne kadar ironik görüneceğinin de farkındadır:

Yalnızca aklın kendisi ve saf düşüncesi ile ilgileneceğim; bunların ayrıntılı bilgilerini kendi içimden başka bir yerde aramam gerekmez ve bu konuda sıradan mantık bana daha şimdiden aklın bütün yalın edimlerinin tam ve sistematik dizilimine dair bir örnek verir; yalnızca burada benden deneyimin tüm gerci ve yardımı uzaklaştırıldığında akıl ile ne ölçüde başarılı olmayı umabileceğim sorusu ortaya çıkar (Kant 1998:AXIV).

<sup>6</sup> "Mahkeme" metaforu SAE'nde Kant'ın sık başvurduğu bir metafordur. Bkz.Kant 1998: A229-B281, A529, A669-B697, A740-B768, A751-B779.



Bu hedeflere varmayı amaçlayan, sonuçta da insanlığın boş umutlarla oyalanmasının önüne geçeceğini vaat eden bu araştırma dört ilkeye dayandırılmaktadır: “Tamlık” (Vollständigkeit), “kapsamlılık-ayrıntılılık” (Ausführlichkeit), “kesinlik” (Gewissheit) ve “açıklık” (Deutlichkeit). Burada, “tamlık” saf akıl bilgilerinin tümünün eksiksiz bir şekilde gösterilmesini, ama aynı zamanda aklın—kendi içinde bir birliğe sahip olan aklın—sınırlarının da gösterilmesini ifade eder. Eleştirinin ikinci gerçekleşme koşulu “kapsamlılık-ayrıntılıktır”. Eleştiri, deneyden bağımsız olan tüm akıl bilgilerini ayrıntılı olarak ele alacaktır. Eleştirinin diğer iki gerçekleşme koşulu ise biçimle ilgilidir. Bunlar “kesinlik” ve “açıklık”tır. Kesinlikte, bütün kanıların, varsayımların ve hipotezlerin baştan reddedilmesi ve kesin olan bilginin ön plana çıkarılması söz konusudur.

Burada apriori kavramı devreye girmektedir. Kesin olan bilgi, apriori bilgidir. Dolayısıyla felsefi (apodiktik) kesinlik, kesin olan saf apriori bilgileri göstermektedir. (Kant 1998:AXV). Eleştirinin dördüncü gerçekleşme koşulu olan açıklık, Kant’a göre mantıksal açıklık anlamındadır. Kant, felsefecinin kavramlara sıkı sıkıya bağlı kalarak, diskursiv bir yolla mantıksal bir açıklığa ulaşması gerektiğini belirtmektedir (Türkyılmaz 1988). Mantıksal açıklığa ulaşma koşulu SAE’nin popüler bir bakış açısı kazanmasına da engel olmaktadır. Bu dört ilke yöntemsel araştırmanın gidişatının güvencesi anlamına gelir ve kitap boyunca her bir adımda genel olarak çalışmanın gereklerini dile getirirler. Bu çalışmada her bir adımda kapsamlılık, kesinlik, açıklık tamlık sağlandığında, çalışmanın bütününde bu özellikler taşınacak, bu yolla da kitap amacına ulaşabilecektir.

Anlama yetisine ilişkin bu araştırmanın başlıca sorusu da bu noktada dile getirilir: “anlama yetisi ve akıl her türlü deneyimden bağımsız olarak neyi nereye kadar bilebilir? (Kant 1998: AXVII) Burada soru düşünme yetisinin kendisi nasıl olanaklıdır sorusu değildir. Bu önsözde, bir savaş alanı olarak görülen metafiziğin olanaklı olup olmadığı hakkında, çağının getirdiği koşullarda bir karara varılması amaçlanmaktadır.

Bu sorunun yanıtlanması ile metafizik gerçekten bir ilerleme yoluna girebilecektir. “Çünkü metafizik *saf* akıl yoluyla *sahip olduklarımızın* sistematik olarak düzenlenmiş bir dökümünden başka bir şey değildir”. Burada saf akıl kendi kendisine şeffaf hale gelmektedir. Aklın kendisini karşısına



çıkardığı mahkeme olarak SAE, sonunda akli kendisine şeffaf hale getirmeyi başarır. Çünkü *Eleştiri* saf aklın “olanağının kaynağının ve koşullarının” ortaya serilmesi anlamına gelmektedir. Burada akıl, Kant'ın kaleminden ya da Kant'ın aklından hareketle otopsi masasına yatırılmıştır. Ancak burada üzerinde otopsi masasında inceleme konusu yapılan nesne canlıdır. Akıl otopsi masası üzerinde kendi kendisini parçalara ayırmakta, ayırdığı parçalar üzerine notlar almaktadır<sup>7</sup>.

### İkinci Baskıya Önsöz (1787)

İkinci Baskıya Önsöz'de, Birinci Baskıya Önsöz'e göre belirgin bir dizi farklılık söz konusudur. Birinci baskının üç dört ay gibi kısa bir sürede oluşturulmasının yarattığı sorunlar ikinci baskıda düzeltilmiştir. Bu düzeltmelerde düşüncelerin ilkesi bakımından bir değişiklik söz konusu değildir. İkinci Baskıya Önsöz, ilk baskıya oranla çok daha fazla kitabın bütünlüğünde içeriğine yöneliktir; neredeyse kitabın bütün içeriğinin kısa bir özeti görünümündedir. Özellikle Birinci Baskıya Önsöz'de hiç sözü edilmeyen, SAE'nin etik boyutu İkinci Baskıya Önsöz'ün ana temalarından birini oluşturur.

Birinci Baskıya Önsöz'de Kant ele aldığı bütün metafizik sorunları çözdüğünden, ele almadığı geriye kalanlar için de en azından bir çözüm yolunu bulduğunu anlatırken alçakgönüllü, neredeyse çekingen diyebileceğimiz bir söylem kullanıyordu. Buna karşılık ikinci baskıya önsöz çok daha teknik bir dille kaleme alınmıştır. Birinci baskıda büyük bir alçakgönüllülükle konuşan yazar ikinci baskıda bu söylemini bir yana bırakır.

Kant İkinci Önsözünü kitabına yöneltilen eleştirileri göz önünde bulundurarak kaleme almış gibidir. Böylelikle Kant İkinci Baskıya Önsöz'ü kendi kitabının ideal okuru olarak kaleme almaktadır. Birinci Baskıya Önsöz'de okura kitabın içeriği hakkında doğrudan çok az şey ima edilir, esere genel olarak değinilir ve daha yazınsal bir dil kullanılırken, ikinci baskıya önsözde yazınsal, okurun ilgisini çekmeye yönelik kaygılar bir yana bırakılmış gibidir. Kant kitabı 2. baskıya girmeden çağında yeterince yankı aldığını, amaçladığı etkiyi yarattığını bilir. Artık okurlar Prolego-

<sup>7</sup> Kant “popüler” konulardaki düşüncelerini, bu kitapla paralel olarak üç yıl sonra yayınlacağı “*Aydınlanma Nedir? Sorusunun Yanıtlanması*” başlıklı yazısına saklamaktadır. Bir aydınlanma manifestosu olarak “Aydınlanma Nedir?” bütün düşünsel dayanaklarını SAE'den alır.



mena'nın başlattığı sürecin sonunda kitabından haberdardılar. Dolayısıyla, okurun ilgisini çekmek için yazınsal bir dil kullanmaya gerek kalmamıştır. Kant burada SAE'nin özünü yansıtmak konusunda daha cesurdur.

İkinci baskıya önsöz, aklı konu edinen bir bilimi keşfetmenin akla hizmet olacağını ifade ederek açılır. Mantık böylesi bir bilim olarak görülmüştür. Ama mantık Aristoteles'ten beri ilerleyememiştir. Mantığın biricik işlevi: "tüm düşüncenin... biçimsel kurallarını ayrıntılı olarak serimlemek ve tam olarak kanıtlamaktan ibarettir". Bu bakımdan mantık bütün bilimlere açılan bir penceredir; ama aklın kendisini konu edinen bir bilim değildir (Kant 1998: BVII).

"Nesnel" olarak adlandırılan bütün bilimler apriori bilinmesi gereken öğelere dayanırlar. Bu da böylesi bilimlerde asıl olanın aklın kendisi olduğunu gösterir. Akla ait iki tür bilgi söz konusudur. Bu bilgilerden ilki, bir nesneyi ve kavramını yalnızca belirlemek (aklın "kuramsal" bilgisi) ikincisi de o nesneyi gerçek kılmaktır<sup>8</sup> (aklın "pratik bilgisi). Söz gelişi matematik ve fizik nesnelere apriori belirlemeleri gereken "aklın kuramsal bilgisidir". Kant bu düşünceleriyle, apriori bilgilerin fizik ve matematikteki yerini göstererek apriori bilgi kaynağı olarak aklı okurların gözünde belirgin kılmaya çalışmaktadır. Matematik bütünüyle saf bir bilimdir, ama fizik kısmen saf bir bilimdir. Doğa bilimi ilerlemesini, doğaya bir kuramla bakarak soru sormayı öğrenmesine borçludur. Matematik alanında apriori bilgilerin varlığı nerdeyse antik çağlardan bu yana bilinmektedir. Buna karşılık doğa bilimi denilen şeyin varlığı ise, Kant'ın çağından bakıldığında, en fazla 150 yıllık bir geçmişe sahiptir. Dolayısıyla bu alanda henüz sağlam bir zemin oluşmamıştır.

İkinci Baskıya Önsöz'ün en ilginç öğelerinden biri de, tam bu aşamada karşımıza çıkan doğa bilimi tartışması üzerinden Francis Bacon'a ilişkin açık bir bağlantıdır. SAE ikinci baskıya Bacon'dan bir alıntıyla başlar<sup>9</sup>. Francis Bacon'ın tamamlanmamış yapıtı olarak bilinen *Great Instauration*

<sup>8</sup> "wirklich zu machen" (Kant 1998:BX)

<sup>9</sup> "Of our own person we will say nothing. But as to the subject matter with which we are concerned, we ask that men think of it not as an opinion but as a work; and consider it erected not for any sect of ours, or for our good pleasure, but as the foundation of human utility and dignity. Each individual equally, then, may reflect on it himself ... for his own part ... in the common interest. Further, each may well hope from our instauration that it claims nothing infinite, and nothing beyond what is mortal; for in truth it prescribes only the end of infinite errors, and this is a legitimate end." (Kant, 2000)



(1998) (*Büyük Yenileme/Diriliş*) adlı eserinin önsözünden alınan bu cümleler ilk baskıda yer almamaktadır. Kant ikinci baskıda Bacon'dan yaptığı bu alıntıya dair belirgin bir açıklama vermez (Kim 2008:8-9). Alıntıda Bacon, eserinin kendi kişisi hakkında olmadığını, “insan onurunun ve yararının temellendirmesinin” (...the foundation of human utility and dignity) hedeflediğini; kişinin kendisi hakkındaki çabasının insanlığın ortak çıkarları (common interest) ile uyuşması gerektiğini anlatmaktadır. Alıntı, bu kitabı ortaya koyan çabanın, insanüstü bir şeyi değil, “sonsuz yanlışların sonunu ve meşru sınırını” göstermeyi hedeflediği vurgusuyla biter (Kant 1998 BID). Bu alıntı SAE'ne egemen olan bütün kaygıyı göz önüne sermektedir. Özellikle “insanın yanlışlarının sonu” ifadesi Kant'ın da neredeyse bütün Batı düşüncesine yayılmış –yaygınlığı nedeniyle de görünmez hale gelmiş- sorunları ele alıp çözüme kavuşturmayı amaçlaması açısından önemli bir vurgudur. Kant ele aldığı sorun açısından “sinnreichen”<sup>10</sup> Bacon'dan destek almaktadır sanki.

Doğa biliminin bir “bilim” niteliği kazanması Bacon sayesinde gerçekleşmiştir. Bacon, önceden akıl tarafından belirlenmiş bir araştırma metodolojisine sahip olmadıkça, doğa araştırmasının boşuna bir uğraş olduğunu savunur. Doğa yasaları hakkındaki araştırma bir doğa yasası tasarımından kaynaklanmalıdır. Akıl, doğadan öğrenmesi gereken şeyleri doğada aramalıdır, fakat bu arayışta akla doğaya kendisinin yüklediği kavramlar-yasalar yol göstermelidir. Doğa bilimi bu sayede “bir bilimin güvenilir yolu”na girer. Kant bu noktada *Novum Organum*'un 82. paragrafına açık göndermeler yapar. Bu açıdan *Novum Organum* ile Kant'ın ortak bir hedefinden söz edilebilir. Bacon *Novum Organum*'da “büyücülüğü” ve “batıl inançları” hedef alır. Kant da SAE'nde Swedenborg'u hedef alarak benzeri bir kaygıyla hareket ettiğini gösterir. Bacon doğa bilimden büyüçülüğü ve simyayı temizlemeye çalışırken, Kant metafizikten Swedenborg'u temizlemeyi amaçlar. İkinci bir ortak nokta ise, aklın sahip olduğu kavramların ve yasaların doğa araştırmasına öncel olmasıdır. Bacon'un bu düşüncelerinde Kant'a görü ve kategori öğretisinde yol gösterici olduğu söylenebilir.

Mantık ve doğa bilimleri karşısında metafiziğin durumu biraz farklı-

<sup>10</sup> Anlamli, anlam dolu, zeki, yaratıcı, marifetli, usta,...



dır. Çünkü metafiziğin kavramı gereği deneyden alabileceği hiçbir şey yoktur. Dolayısıyla burada aklın kendi kendisinin öğrencisi olması gerekir. Ancak metafizik bir bilimin güvenilirliğine sahip değildir. Hatta ilk baskıdaki ünlü metafor burada da tekrarlanır: metafizik bir “savaş alanı”dır. (Kant 1998:BXVI). Metafizik söz konusu olduğunda bu güvensiz durumun nedeni nedir? “Acaba bu olanaksız bir şey midir? Doğa aklımıza bu tedirgin edici çabalamayı nereden bulup bela etmiştir, onu araştırmak en önemli sorunumuzmuş gibi?” (Kant 1998:BXVI). Akıl bilme arzumuzun yöneldiği bu en önemli noktada bizi yalnız bırakıyorsa, akla gerçekten güvenebilir miyiz? Sorun akılda değil de, yürünen yoldaysa? Eş deyişle, aklın kabahati yolu bulamamaktan ibaretse? Bu noktada Kant kendisini felsefe tarihi içerisinde öne çıkartan buluşunu ilk kez dile getirir: “Bugüne dek bütün bilгимizin kendisini zorunlu olarak nesnelere uydurduğu gerektiği kabul ediliyordu; ama onlar hakkında herhangi bir şeyi kavramlar yoluyla *apriori* ortaya çıkarma ve bilğimizi bu yolla genişletme denemeleri bu varsayım altında başarılı olmadı. Bu nedenle, bir kez de metafizikte daha iyi ilerleyebilmek amacıyla, nesnelere zorunlu olarak kendilerini bilğimize uydurmaları varsayımını kabul edelim; bu yolda, nesnelere bir *apriori* bilgisinin olanağıyla yani nesnelere bize verilmeden önce onlar hakkında bir saptamada bulunma amacı ile çok daha iyi uyulur” (Kant 1998:BXVI). Kant’ın bu düşüncelerine daha yakından bakıldığında Bacon ile yöntemsel açıdan uyutukları görülebilir.

Böylece Kant *apriori* bilgi kavramına yeni bir şey ekler, *apriori* bilgi nesne bize verilmeden önce onun bilgisine sahip olmaktır. “Şeyler hakkında onlara kendi koyduklarımızı *apriori* olarak bilebiliriz” önermesi “mihenk taşı” olacaktır. Burada Kant’ın talep ettiği şey, Kopernik’in yaptığı şeyle örtüşür. Metafizikte de Kopernik’in cesaret ettiği şeyi, güneşi sabit tutup, gözlemciyi döndürmenin zamanı gelmiştir. Bu yolun metafizikteki karşılığı nesnelere kendilerini görüye uydurmasıdır. Böylece, görülerin nesneye uygunluğu değil, nesnelere görüye ve kavramlara uygunluğu temel varsayım olarak alındığında, *apriori* bilgi olanaklı hale gelir. Eş deyişle deneyi olanaklı kılan kurallar “bende” mevcut olduğu için deneyimine sahip olmadan da nesnelere hakkında konuşulabilir demektir bu. Eş deyişle, “nesnelere kendilerini görünüşler olarak bizim tasarımılama biçimimize uydurdukları” (Kant 1998:BXX) ilkesi metafiziğin başlangıç nok-





tasıdır. Felsefedeki Kopernik devrimi budur. Metafiziğin “güvenilir bir bilim” olmasının başlangıç noktası da burasıdır.

Bu noktada metafizik açısından sorunsal olan öge kendini ele vermektedir. Metafizik olanaklı deney alanını hiçbir zaman aşamayacak olmasına rağmen, deney alanının sınırını aşmaktan başka bir şey istememektedir. Çünkü insan olmak, koşulsuz aramak demektir. Akıl verili koşullar dizisini kendinde şeylerde bütün haline getirmekten başka bir şey amaçlamaz. Dolayısıyla burada kendinde şeyler olarak metafizik nesnelere bilgisinin olanaksız olduğu açığa çıktıktan sonra, metafiziğe ilişkin biricik alan aklın pratik bilgi alanıdır. Bu alanda koşulsuz olana ilişkin aşkın akıl kavramını belirlemek için yeterince malzeme mevcuttur. Böylece pratik açıdan olanaklı apriori bilgilerimizle metafiziğin amacına uygun olarak, olanaklı tüm deney alanının sınırlarını aşp aşamayacağımızın araştırılması ödevi bizi beklemektedir. Bu araştırma “akılın bütün spekülative bilgisinin yalnızca deney nesnelere ile sınırlı olduğunu” göstermektedir (Kant 1998:BXXVI). Kant önsözde değindiği bu noktaya *Kanon* bölümünde tekrar değinir: “Saf aklın ilkelerinin pratik, eş deyişle ahlaksal kullanımda nesnel gerçekliği vardır” (Kant 1998:B836).

Böylelikle metafizikte o güne kadar süregelen gidişatı dönüştürmeye girişmek, üstelik bu dönüştürmeyi de geometricilerin ve doğa araştırmacılarının örneklerine uygun olarak yapmayı amaçlamak, “saf spekülative aklın eleştirisinin” (Kant 1998:BXXIII) ana görevidir. Bu kitap bu bakımdan “bir yöntem İncelemesidir”. Bir yöntem incelemesi olarak “Eleştiri”nin görevi öncelikle olumsuzdur: spekülasyon peşinde koşan akli deneyi aşmaması konusunda uyarır. Ancak Eleştiri'nin bu olumsuz etkisi aynı zamanda olumlu bir anlam da taşır. Çünkü spekülative aklın sınırlarını aşması sahip olduğu ilkelerin genişlemesine değil, tam aksine “daralmasına” yol açmaktadır; burada olup biten duyusalığa ilişkin ilkelerin o denli genişletilmesidir ki, saf pratik akıl kullanımına yer kalmamaktadır. Eleştiri işte bu noktayı açığa çıkarmakla negatif bir iş başarır. Bu negatif konumun, sınırı göstermenin pozitif bir anlamı da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Saf aklın pratik-ahlaksal kullanımı aklın duyusalığın sınırlarının ötesine geçebilmesinin biricik noktasıdır. Bu geçişin olanağı, “kendinde şey” ve “görünüş” ayırımında yatar. Bilemeyeceğimiz nesnelere kendinde şeyler olarak düşünebiliriz, ama yine Eleştiri'nin gösterdiği yolda ve çizdiği sınır-



lar içinde (Kant 1998:BXXVII). Kendinde şey ve görünüş ayrımı yapıldığında insanın ruhunun istemesi açısından (kendinde şey olarak) özgür, doğa nedenselliği ile ilişkisi açısından ise özgür olmadığı, çelişki içermeksizin dillendirilebilir hale gelir. Çünkü “duyusal ve zihinsel (Intelektuell)” olarak iki farklı tür nesne söz konusudur artık. Bu açıdan ruh ve özgürlük, empirik gözlem yoluyla **bilinebilecek** bir nesne değildir. Ama özgürlük kendinde şey olarak yine de **düşünülebilir** nesnedir. Özgürlük ve ahlaksallık (Sittlichkeit) “bilebileceğimiz her şey yalnızca görünüşlerle sınırlandırılmış için” güvence altına alınabilirler.

Eleştiri, bazı yolların kapalı olduğunu ve yalnızca bir tek yolun açık olduğunu gösterir. Bu açık olan yolda ruhun ölümsüzlüğü, tanrı ve özgürlük hakkındaki sorular anlamlı hale gelir. Felsefenin en önemli ödevi de bu temel metafizik sorun alanları hakkındaki yanlış anlamlarının nedenlerini ortadan kaldırmak ve böylelikle “metafiziği tüm zararlı etkilerinden arındırmaktır” (Kant 1998:BXXXI). Burada felsefe sayesinde metafizikte yapılacak temizlik sonucunda kaybeden yalnızca felsefi okullar” olacaktır, ama kazanan “*insanların çıkarları*” olacaktır. SAE’nin felsefe alanındaki konumunu spekülatif felsefe yaparken yanlış düşmemenin güvencesidir, Kant’ın kullandığı sözcükle “polis”lik mesleği icrasındır. Eleştiri’nin polisliği sayesinde Tanrı, özgürlük ve ölümsüzlük idelerinin bilinemeyecekleri ortaya çıkar. Kant’ın ünlü “inanca yer açabilmek için bilgiyi ortadan kaldırmak zorunda kaldım” cümlesi de bu noktaya ilişkindir. Kant’ın inanca yer açmak amacıyla ortadan kaldırmak zorunda kaldığı bilgi “geleneksel” metafiziğin bilgi olarak ileri sürdüğü önermelerdir. Buradaki inanç, şu veya bu dinin esaslarına duyulan bir inanç değildir. Buradaki inanç “akılın özerkliğine inanmadır. Kant şunu söylemek ister: “Son şeyler hakkındaki bilgi, ahlak alanının özerkliğinin saflığını tehlikeye düşürebilir” (Heimsoeth 1986:56-57). Çünkü eğer Tanrı, inancın değil de bilginin konusu olsaydı özgürlükten ve etik yaşam olanağı olarak ahlaksallığın (Sittlichkeit) özerkliğinden söz etmek olanaksız hale gelecektir. Kant bu açıklamalarıyla SAE’nin **Saf Akılın Kanonu** adlı bölümünü incelemektedir (Kant 1998: B832)<sup>11</sup>.

<sup>11</sup> Bu noktada SAE’nin Transendental Yöntem Öğretisi’nin İkinci Ana Parçasını oluşturan “Saf Akılın Kanonu” adlı bölüme özel bir yer ayırmalı. Kant Eleştiri’nin bu alt bölümünde *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi* ve *Pratik Akılın Eleştirisi* adlı kitaplarında ortaya koy-



Eleştiri felsefede egemen okulların etkisini kırmayı olanaklı hale getirecek, ama aynı zamanda “insanların çıkarlarını-yararlarını” (Interesse der Menschen) koruma altına alacaktır. Her insanın yapısında bulunan zamansal olanla yetinmemek olgusu bir “gelecek yaşam” umudunun kaynağı olduğu, eğilimlerin karşısında ödev bilinci “özgürlük bilincini yarattığı” ve son olarak da evrende kendini gösteren “olağanüstü düzen, güzellik ve esirgeme (Fürsorge) evrenin bilge ve büyük yaratıcısına” duyulan inancı, doğurduğu için metafizik her zaman var olmaya devam edecektir. Ama SAE’nden sonra artık insan zihnini gereksiz umutlarla meşgul edemeyecektir. Böylelikle felsefeye düşen en önemli ödev metafiziği tüm zararlı etkilerden arındırmaktır. Bu yolla SAE ile uyumlu bir metafizik olanaklı hale gelebilecektir (Kant 1998:BXXXI-BXXXII).

Felsefenin doğru bir yola girmesinden yalnızca felsefede köşe başlarını tutmuş “okulların tekeli” zararlı çıkacaktır. Çünkü böylesi felsefi okulların kılı kırk yaran Tanrı ya da ruh hakkındaki fikirleri kitâbi kalmıştır, halka inememiş, onların kanılarını değiştirmemiştir. Kant gerçi kendi eleştirisinin de hiçbir zaman geniş halk kitlelerine mal olamayacağını bilincindedir. Ama *Eleştiri* sonunda felsefi okulların “kibirli talepleri”nin yaratacağı skandalları önlemenin biricik aracıdır (Kant 1998:BXXXIII). “Eleştiri” bu yolla “materyalizm, kadercilik, ateizm, özgür düşüncelilerin inançsızlığı, genel olarak zararlı olabilecek batıl inanç ve son olarak da öncelikle okullar için zararlı olabilecek olan ve kamuya taşınması oldukça güç olan kuşkuculuk ve idealizmin köklerini kesebilecektir”. Böylelikle Kant, “Eleştiri”sine kendi çağının güncelliği içinde önemli bir görev yüklemektedir. Bu görev yürütülürken, Kant, kendi söylediklerinin de eleştiri konusu yaptığı, köklerini kesmeyi amaçladığı pozisyonlarla aynı kefeye konmasını engellemek için kendi düşüncelerini belirginleştirir. Çünkü kendi düşünceleri öncelikle eleştiriden geçirilmiş, böylelikle de hakikati kanıtlanmış düşüncelerdir. “Eleştiri bir bilim olarak, köklü bir metafizik

---

çağı etik görüşünün temellerine dair ipuçları verir. Kant Kanon’un ikinci parçasında yasa, mutluluk, maxim, kavramlarını Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi ve Pratik Akılın Eleştirisi ile uyumlu olarak tanımlar. Ayrıca yine bu bölümde Tanrı, ölümsüz ruh ve özgürlük ideleri ile ahlaksallık (Sittlichkeit) arasındaki bağlantıları da gösterir. Bilindiği gibi, Aristoteles *Nikomakhos’a Etik’i Politika* adlı kitabının girişi olarak kaleme alır. SAE’de, Kanon bölümü ile kapandığına bakılırsa, Kant’ın etiğine giriş kitabı olarak değerlendirilebilir.



için zorunlu ön çalışmadır". Kant bu noktada kendisine Wolff'u örnek aldığını özellikle vurgular. Wolff metafizik alanında çok önemli yöntemsel başarılar ortaya koymuş olmakla birlikte, SAE'nin amaçlarına ulaşamamıştır. "Wolff yöntemini ve SAE'ni reddeden herkes, sonuçta bilgelik ya da bilgi sevgisi olan felsefeyi, kanı-sanı severliğe "Philodoxie"<sup>12</sup>ye dönüştürecektir.

Kant İkinci Baskıya Önsöz'ü bitirirken, çalışmasını bütünselliği açısından değerlendirir. Eser bu ikinci baskıda birinci baskıdaki belirsizliklerden ve güçlüklerden arındırılmış, sistem bütünlüğünde eksiksiz hale getirilmiştir. Bu öyle bir bütünlüktür ki, eserdeki her bir parça bütün içinde bir anlam kazanmaktadır. Sistemden herhangi bir parçanın çıkarılması ya da herhangi bir parçanın hatalı olması bütün sistemi tehlikeye atmaktadır. Ama böyle bir ihtimal gündem dışıdır, sistem tam, eksiksiz ve hatasızdır. Böylece sistemdeki en küçük bir parçayı değiştirme girişimi "yalnızca bütün sistemde değil, aynı zamanda genel insan aklında çelişkiye" yol açacaktır (Kant 1998:BXXXIX). SAE'nin eleştirmenlerine kalan biricik yol, kitabı "çürütmek" değil, olsa olsa anlamak olacaktır.

### Sonuç

Hegel Hukuk Felsefesi'nin (2004) önsözünde felsefenin nasıl harekete geçtiğini anlatır (Hegel 2004:31). Hegel'e göre "dünyanın düşüncesi" olarak felsefe, gerçeklikte olup bitenler bir son noktaya vardığında ortaya çıkar. Bu, şu demektir: gerçeklik belirli bir olgunluğa ulaştıca, "ideal olan gerçek olanın karşısında" görünür. Gerçeklikte yaşananlar bir yenilik taşımamaya başladığında, olan tükendiğinde olması gereken kendini gösterir. Gerçeklikte yaşanan "yaşamın bir şekli yaşlandığında" felsefe "griye griye boyamaktan" kurtulur. Tam da bu an, yaşamın yaşlandığı an, bir "alacakaranlık"tır. Bu alacakaranlık Minerva'nın baykuşunun uçmaya başlayacağı, filozofun "yeni şeyler" söyleyeceği andır. Platon'un "şaşkınlık", Heidegger'in "hayret" adını verdiği yaşantının ortaya çıktığı yerdir burası. Felsefe yapma gerekliliğini duyan kişi tarihsel akışın belirli bir anında dünyaya baktığında olup bitende bir aykırılık gören kişidir. Felsefe yapan birinin yaşamın yaşlandığını, yani bir sorunu görmesi bir sorun tarafından yakalanması demektir. Dünyada bir şeyler yanlış gitmektedir, dünya olma-

<sup>12</sup> Philo (sevgi) ve doxa (kanı) sözcüklerinin birleşimi olarak philo-doxie



sı gerektiği gibi, filozofun bildiği, düşündüğü ya da inandığı gibi değildir. Bu durumu gören kişi belirli bir boşluktan, işlerin beklendiği gibi gitmediği düşüncesinden hareketle, o anın neliğini yakalamak üzere yola koyulmakta, Yunanlıların sordukları “nedir?” sorusunun yanıtının karşı karşıya kaldığı boşluğu ortadan kaldıracağını düşünmektedir. Böylece felsefe, dünyanın tarihsel varlığındaki aykırılıkları görenlerin ve bir adım ötesinde de bu aykırılıkla, bu boşlukla yaşamaya katlanamayanların, bu boşluğu tarih üstü bilgilerle aşma etkinliği olur.

Kant felsefe tarihinin neredeyse yönünü bütünüyle değiştiren SAE ile yalnızca bir epistemoloji kitabı kaleme almamıştır. SAE Aydınlanma Felsefesi'nin epistemolojik temellerinin inşasını tamamlar. Bu temel üzerinde de Aydınlanma'nın etik perspektifine işaret eder. Aydınlanma Felsefesi elbette homojen bir bütün değildir. İçerisinde önemli farklılıklar da taşır. Kant'ın baş yapıtı SAE bu bakımdan Aydınlanma Felsefesinin temel problematiklerinin karara bağlanmasında önemli bir aşamayı göstermektedir. Kant bu eserde metafiziğin olanağını konu edinmektedir. Kant SAE'inde bu araştırma metafiziğin temeli olan akıl kavramı üzerinden yapılmaktadır. Kant bu, temellerini, sınırlarını görme ve sorgulama –ya da eğer denebilirse, yıkıp yeniden yapma – süreciyle sadece metafiziğin alanını ve sınırlarını göstermeyi amaçlamakla yetinmez. Bütün olarak bilme yetimizi ve bilimlerin epistemolojik temelini konu edinir. Bu “eleştiri”, sonunda, metafiziğe ilişkin bir yön değiştirme ile son bulur: Metafizik adı verilen bir bilim var olacaksa, bu, Saf Aklın Eleştirisi'nden sonra bir daha eski biçimiyle yapılamayacaktır (Kant 1995a:3-4).

Kant metafiziğe ilişkin burada dile getirilen sorundan hareketle aklın yapısını ve sınırlarını inceler. Kant'ın akıl eleştirisinde sırasıyla aklın deneye ilişkin kullanımı, aklın bu kullanımı olanaklı kılan yapısı ve son olarak da insan aklına hiçbir deneyde verilemeyecek ideleri üreten yeti olarak akıl kavramı incelenir. Bu üç adımda ifade edilen akıl kavramı, sonuçta aklın ahlaksal anlamının ele alınmasıyla bir bütünlüğe kavuşur. Saf Aklın Eleştirisi tam da bu noktada Pratik Aklın Eleştirisi'ne geçiş yapmaya olanak tanır. Kant aklın deneye ilişkin olarak kullanılmasını olanaklı kılan kısmına “anlama yetisi” adını verir. Metafiziğe ilişkin sorgulamanın ilk adımı, aklın anlama yetisi olarak duyu bilgisini nasıl ürettiği ve nasıl ürettirdiği ele alınır.



Epistemolojik açıdan bakıldığında, anlama yetisi kurallar aracılığıyla görünüşlerin birliğini düzenleyen bir yetidir. Akıl ise *ilkelerle* anlama yetisinin kurallar altında birliğini sağlayan yetidir. Böylece akıl için öncelik, deneyde ya da herhangi bir nesnede değil, anlama yetisindedir. Akıl anlama yetisindeki bilgilerin çeşitliliğine (her ilke bir bilgi olduğundan) kavramlar yardımıyla a priori bir birlik kazandırır. Kant bu birliğe “akıl birliği” adını verir. Kant’a göre akıl ile anlama yetisi arasında yapılan ayırmayla belirginleşen bu nokta, bir “yeti olarak aklın genel kavramı”nı oluşturur. (Kant 1998:B359).

Kant bu bağlamda aklın mantıksal ve saf kullanımı arasında bir ayırım yapar. Ona göre akıl, mantıksal kullanımında, çıkarımlar yapan bir yetidir. Bu anlamdaki aklın işleyişinde ilkin anlama yetisi aracılığıyla bir kural (Regel) düşünülür. İkinci olarak bir bilgi (Erkenntnis) anlama yetisi aracılığıyla kuralın getirdiği koşulun (Bedingung der Regel) altına konur. Bilgi son olarak da kuralın yüklemiyle, –başka bir deyişle akıl tarafından a priori olarak– belirlenir. Akıl, çıkarımlarıyla anlama yetisindeki bilgilerin büyük çeşitliliğini ilkelerin en küçük parçasına (genel koşullara) indirgeme ve bu yolla bu bilgiler çeşitliliğinin en büyük birliğini sağlama yetisidir. (Kant 1998:B362).

Buradan dar anlamdaki aklın temel işleyiş ilkesi ortaya çıkar: “anlama yetisinin koşullu bilgileri için koşulsuz bulmak ve bununla onun birliğini tamamlanmış kılmak” (Kant 1998:B365). Böylece anlama yetisi ilkelerinden tümüyle farklı olan bu temel ilkeden gelen bütün diğer ilkeler, görünüşler bakımından her zaman “transendent” olacaklardır; başka bir deyişle bu ilkelerin deneyde hiçbir kullanımı olmayacaktır. Bu da aklın en yüksek ilkesinin deneyi olanaklı kılan ve her zaman içkin (immanent) olan anlama yetisinin ilkelerinden farkını gösterir (Kant 1998:B365).

Kant bu bağlamda saf akıl kavramlarını ele alır. Saf aklın kavramları deneyle sınırlı kavramlar değildirler. Bu kavramların karşılığı hiçbir şekilde deneyde bulunamaz. Anlama yetisi kavramlarının anlamaya (Verstehen) hizmet etmeleri gibi, akıl kavramları da “kavramaya” (Begreifen) hizmet ederler (Kant 1998:B368). Akıl kavramları, koşulsuz olanı içerirler. Bu kavramlar deneyime hiçbir zaman ait olmayan bir şeye ilişkindirler. Kant saf akıl kavramlarına “transendental ideler” adını verir. Böylelikle akıl da, “ideleri üreten yeti”nin adı olur (Kant 1998:B366-368)



SAE'nin Birinci Baskıya Önsözü, işte böylesi sonuçlara varan bir kataba ilgi çekme amacını taşımaktadır. Bu amaçla üst düzey teknik bir biçime sahip değildir. Buna karşılık İkinci Baskıya Önsöz, eserin sağladığı ünün güvencesi altına kaleme alınmıştır. Bu bakımdan da daha tekniktir. Aynı zamanda neredeyse SAE'nin bütün önemli temalarına işaret etmektedir. Özellikle *Kopernik Devrimi*, mantık, apriori doğa biliminin kesinliğinin kaynağı ve SAE'nin etik içerimlerine açık göndermeler, bu önsözü kitabın bir modeli haline getirmektedir.

Husserl'in de dediği gibi, "Hiçbir yerde bilimsel öğrenme, yabancı malzemelerin edilgin bir biçimde alınması değildir; o her yerde, kişinin kendi tarafından nedenlere ve sonuçlara göre gerçekleştirilen bir etkinliğe, yaratıcı insanlardan kazanılan akıl kavrayışlarının bir iç yeniden yaratışın üretilmesine dayanır" (Husserl1997:8). İşte tam da bu noktada Kant'ın ünlü "felsefe değil, felsefe yapmak öğrenilir" sözü bir kez daha haklılık kazanmaktadır. Felsefe yapmak bir sorunu çözmeyi üstlenmek demektir. Kant'ın bu kitabında büyük bir sebatla hangi sorunu çözmeyi üstlendiği noktasına odaklanılırsa, yalnızca Kant felsefesi değil, felsefe yapmanın kendisi de öğrenilmiş olur.

### **Kaynaklar**

- Bacon, F. (1989). *New Atlantis and The Great Instauration* (trans. & ed. J. Weinberger). Wheeling, JL: Crofts Classics.
- Bacon, F. (2012). *Novum Organum* (çev. S. Ö. Akkaş). İstanbul: Say Yayınları.
- Baumgartner, H. M. (1988). *Kants "Kritik der Reinen Vernunft"*. München: Verlag Karl Alber.
- Buroker, J. V. (2006). *Kant's Critique of Pure Reason: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cassirer, E. (1988). *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi* (çev. D. Özlem). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Deleuze, G. (2000). *Kant Üzerine Dört Ders* (çev. U. Baker). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Foucault, M. (2000). *Özne ve İktidar* (çev. I. Ergüden & O. Akinhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Geier, M. (2009). *Kant'ın Dünyası* (çev. E. Özbek). İstanbul: İletişim Yayınları.



- Hegel, G. W. F. (2004). *Hukuk Felsefesinin Prensipleri* (çev. C. Karakaya). İstanbul Sosyal Yayınlar.
- Höffe, O. (2004). *Kant's Kritik der Reinen Vernunft: Die Grundlegung der Modernen Philosophie*. München: C. H. Beck.
- Hume, D. (1976). *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma* (çev. O. Aruoba). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Husserl, E. (1997). *Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe* (çev. A. Kaygı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kant, I. (1998). *Kritik der Reinen Vernunft* (Hrsg. J. Timmermann). Hamburg: Felix Meiner.
- Kant, I. (1982). Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi (çev. U. Nutku). *Yazko Felsefe Yazıları*, 4.
- Kant, I. (1984). *Seçilmiş Yazılar* (çev. N. Bozkurt). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kant, I. (1994). *Pratik Aklın Eleştirisi* (çev. İ. Kuçuradi & Ü. Gökberk & F. Akatlı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kant, I. (1995). *Prolegomena* (çev. İ. Kuçuradi & Y. Örnek). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kant, I. (2002). *Ablak Metafiziğinin Temellendirilmesi* (çev. İ. Kuçuradi). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kant, I. (1996). Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? *Was ist Aufklärung Thesen und Definitionen* (ed. H. E. Bahr). Stuttgart: Reclam.
- Kant, I. (2000). *Critique of Pure Reason* (trans. P. Guyer & A. Wood). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kant, I. (2008). *Arı Usun Eleştirisi* (çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Smith, N. K. (1918). *A Commentary Kant's Critique of Pure Reason*. London: Macmillan and Co.
- Ketenci, T. (2005). Kant Felsefesinde Metafiziğin İnsan Doğasındaki Kökleri. *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi*, 4.
- Kim, S.-H. (2008). *Bacon und Kant*. Berlin & New York: Walter de Gruyter.
- Mohr, G. & Willaschek, M. (1998). *Klassiker Auslegen: Kritik der Reinen Vernunft*. Berlin: Akademie Verlag.
- Nalbantoğlu, H. Ü. (2010). *Yan Yollar: Düşünce Bilgi Sanat*. İstanbul: İletişim Ya-





yınları.

Nalbantoğlu, H. Ü. (2006). Kant'ı Ürküten Üçlü: "Schwärmerei"- "Lesesucht"- "Buch Macherei". *Muğla Üniversitesi Uluslararası Kant Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Vadi Yayınları.

O'Neill, O.(1996). Aufgeklärte Vernunft. *Die Eine Vernunft und die vielen Rationalitäten* (eds. K. O. Apel & M. Kettner). Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Paton H. J. (1951). *Kant's Metaphysic of Experience: A Commentary on the First Half of the Kritik der Reinen Vernunft*. London: George Allen & Unwin.

Platon (2014). *Phaidon* (çev. N. Kalaycı). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Türkyılmaz, Ç. (1998). *Ontoloji Sorunu Açısından Martin Heidegger'in Kant Yorumu*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.

Kant-Mendelssohn Mektuplaşması. <http://www.korpora.org/kant/briefe/206.html>

Kant-Lambert Mektuplaşması. <http://www.korpora.org/kant/briefe/34.html>

Kant Herz Mektuplaşması. <https://korpora.zim.uni-duisburg-essen.de/kant/briefe/67.html>.

**Öz:** Kant felsefe tarihinin neredeyse yönünü bütünüyle değiştiren SAE ile yalnızca bir epistemoloji kitabı kaleme almamıştır. SAE Aydınlanma Felsefesi'nin epistemolojik temellerinin inşasını tamamlar. Bu temel üzerinde de Aydınlanma'nın etik perspektifine işaret eder. SAE'nin Birinci Baskıya Önsözü, daha çok kitaba ilgi çekme amacını taşımaktadır. Bu amaçla üst düzey teknik bir biçime sahip değildir. Buna karşılık İkinci Baskıya Önsöz, eserin saydığı ünün güvencesi altına kaleme alınmıştır. Bu bakımdan da daha tekniktir. Aynı zamanda neredeyse SAE'nin bütün önemli temalarına işaret etmektedir. Özellikle Kopernik Devrimi, mantık, apriori doğa biliminin kesinliğinin kaynağı ve SAE'nin etik içerimlerine açık göndermeler, bu önsözü kitabın bir modeli haline getirmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** *Saf Akıl Eleştirisi*, Kopernik devrimi, epistemoloji, önsöz, etik.

